

PhDr. Jiří N o h a, Sociální demokracie v meziválečném
Československu - osobnosti, ideje, trendy
1920 - 1937

Jaká byla československá sociálně demokratická strana, když se z "asystémové" československé změnila v "systémovou" /její asystémovost v některých, nikoliv ale fundamentálních postojích už poněkud slábla i v čase rakouském/? Obsáhlá odpověď na tuto otázku určuje páteřný obsah dizertace dr. Jiřího Nohy o sociální demokracii v prvním československém státě /termín meziválečné Československo, hojně v literatuře užívaný, se mi jeví nevhodný - u jiných států se neužívá a jejich historiografie ho nepěstuje/. Podtitul zaměření monografie ještě vymezuje na "osobnosti, ideje, trendy". Nejde tedy o detailní výklad všech aktivit a činnostních způsobů strany, přesto vznikl její podstatný historický obraz. Autor volil témata, která ji profilovala, určovala její politickou a ideovou tvář, její politické chování a postavení.

Promyšlenost Nohova přístupu je založena na rozsáhlé heuristice, která byla i kriticky zvládnuta. Promítla se také do rozvržení práce, jež má akceptovatelnou logiku - výklad postupuje od organizační struktury až po nejcitlivější a dobově nejzávažnější ideové přístupy naplňující úvahy o řešení velké hospodářské a především sociální krize v první polovině 30.let. J. Noha ukončil dizertaci rokem 1937 a má pro to zdůvodnění, jež respektuji: přesto by měl brzy napsat i studii o sociální demokracii v těsně předmnichovském čase a jít v ní podrobně na všechna místa, kde se sociální demokracie angažovala /angažovat nezbytně musela/.

Autorův hlavní zájem patří programovým stránkám sociální demokracie - v různém rozsahu a podobě je obsahovala i sjezdová jednání, která se jimi jinak přednostně nezabývala, ba je navenek jako

by i přecházela. Strana si totiž stále musela ujasňovat smysl, hodnotu a význam své "systémovosti", která ji přiváděla také do vládních koalic. Propracovala se k ní přes poválečný rozkol, který jí odvedl silnou levici /obvykle užívaný pojem "marxistická" plně nevystihuje její konglomerátní sestavu/. Po roce 1920 se strana téměř znovu budovala, vznikala z ní skutečně československá. Motívy J.Noha postupně zaznamenával a posuzoval, aby je pak v závěru definoval v přesvědčivém shrnutí.

S jistou nadsázkou se dá napsat, že sociální demokracie patřila k nejpřednějším "strážcům" československé demokracie, jíž dodávala i jistý sociální rozměr /nebyla v tom jediná/. Pro její sociální zákonodárství udělala z vládních stran nejvíce, výsledky byly samozřejmě ovlivněny také koaličními kompromisy a možnostmi státu a hospodářství. J.Noha to vzal plně v úvahu. Dokazují to také dvě specifické podkapitoly, právě o sociálním zákonodárství a o chování a záměrech a možnostech ve vládních koalicích. V této souvislosti by stálo za to se více dozvědět o parlamentní "práci" sociální demokracie, vystupování a argumentacích jejích poslanců na plénu a ve výborech, o místě této činnosti v politice strany, o jejím agitačním a tvůrčím smyslu a jeho naplňování. Za "jemný" rozbor by stál také stranický tisk, především Právo lidu a jeho vývoj, také jeho srovnání s jinými "vládními" novinami.

Přehledové záznamy sjezdů strany jsou koncipovány s citem pro jejich příznačné rysy. Možná, že bychom mohli více žádat o diskusích, ale zřejmě nepřinášely téměř nic, co by vypovídalo o ovzduší a náladách ve straně, a také co by výrazněji ovlivnilo průběh sjezdu a jeho závěry určující následnou stranickou politiku. Výstižné jsou portréty několika vedoucích mužů strany, především Antonína Hampla. Nepatřil k "bouřliváckým" agitátorům,

byl typem potřebného politika vhodného i pro koaliční vyjednávání, působil seriózností, moc - tak se jevil - mu byla spíše nástrojem, méně smyslem a cílem. Politik byl "praktický", promyšlení teorie k jeho přednostem nepatřilo, třebaže byl např. spoluautorem jedné z úvah o východiscích z velké krize.

Hledáním cest, způsobů, prostředků k překonání tohoto ničivého krizového nárazu v první polovině 30.let věnoval J.Noha závěrečnou kapitolu své dizertace. V její úvodní části dokonce přerušil hlavní téma a rozhlédl se po řešeních v různých zemích. Byla teoretické i praktické povahy, není snadné postihnout a posoudit jejich vliv a dopad. Určité stopy z nich působily i v Československu, ale nijak vydatně, politické a další podmínky tu pro ně nebyly právě příznivé. Sociálně demokratičtí teoretikové, publicisté a politikové se stali autory několika prací, které usilovaly najít příčiny této vichřičné krize i "léky" na její zdolání. Vznikly texty, jež znamenaly kvalitativní posun v české socialistické literatuře a publicistice, o to nápadnější, že 20.léta tuto teoretizující produkci nijak nerozmnožovala a neobohacovala. J.Noha o nich pojednal znale, poučeně, dokázal vystihnout jejich příznačné teze a tóny, porovnávat je, vřazovat do tematických skupin. Interpretaci této literatury doprovází samozřejmě více otázek, z nichž k hlavnímu patří právě tázání po její působnosti, odrazu v politice a vůbec ve společnosti. Hledat její "praktické" politické zapůsobení je nutné v samé sociálně demokratické straně, politická situace příliš různým "experimentům" nepřála. Některé úvahy, myšlenky, náměty, návrhy přetrvaly a J.Noha jejich jistý díl, nebo aspoň zamýšlené směřování právem nachází v programových vyjádřeních levicového odboje za druhé světové války a také v bezprostředním politickém čase po ní. Obecněji platí, že toto pátrání po řešeních přispělo ke vzniku poválečného sociálního státu.

Zvláštní situací byl pro sociální demokracii přechod do tříleté opozice po roce 1926. Tato kapitola stojí za hlubší pozornost, šlo totiž o opozici "normální", která toužila po vládě. Nebyla v Československu samozřejmostí, opozice komunistická i nacionalistických stran menšin, především německé, sledovala negaci demokratického Československa. Sociální demokracie se v ní přece jen cítila "nesvá", přesto, nebo právě proto by bylo vhodné tuto "epizodu" vyložit rozsáhleji.

Dizertace PhDr. Jiřího Nohy "Sociální demokracie v meziválečném Československu - osobnosti, ideje, trendy" má vlastnosti už zralého odborného díla. Bude na místě uvažovat o zveřejnění aspoň její části a ještě o jejím vnitřním tématickém rozšíření pro publikaci celistvou. Monografie nepochybně splňuje požadavky dizertace.

Pi

ek, CSc.